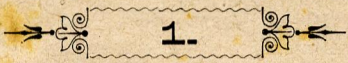

не видаєть с

06,10

БІБЛІОТЕКА ПОЛІТИЧНА.

ПОДІЛ ГАЛИЧИНИ

реферат

Юліяна Бачинського

виголошений

на VI. з'їзді руско-української радикальної партії
у Львові дня 19. вересня 1897.

509

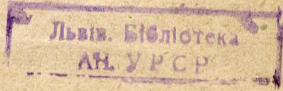
Ціна 10 кр.

1247

ЧЕРНІВЦІ.

Накладом Дениса Лукіяновича.
1897.

9+323.1] (с47.74)

— 11

11
и.66741

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 66741 3/6

З друкарні товариства „Руска Рада“
під зарядом Івана Хромовського.

В ряди-годи появить ся у пресї рускій, частійше в заграничній статя, що вартостию своєю перевисшає звичайні газетярскі статї. Маємо на думцї статї загальнійшої натури, котрі поглиблюють і пояснюють із становишка більш теоретичного важнійші подїї політичні культурного життя. Сї статї часто під кождим зглядом знамениті безперечно заслугоують на увагу усього рускої публіки, але у нас чужих часописів не читає ся. Скінчить ся на переповідженю грести сих статей і то переповідженю неповним, часто і невірним і дуже скоро ті витяги як і оригінальні артикули для того, що друквані на стовбцях дневників у суміш з писаннями буденного значіня — припадають копотом забути.

А шкода, бо перечитане такої статї навчить-буває більше, чим стоси газет, або не одна книжка. Тому от починаємо з сим випуском подавати ряд коротких артикулів політичних, які появлять ся в нашій та в європейській пресї і замітних бесїд політичних виголошених в європейських парламентах.

Тим чином подамо рускій публіцї ясний погляд на біжучі справи рускі, а побіч того заінтересуємо єї ширшою політикою загально-європейскою. Але побіч того маємо сталу програму видавництва і побіч справ, що суть електризуючою злобою дня видамо ряд розвідок потрібних

для образования політичного нашої публіки, таких іменно, щоб поясняли саме понятя і вагу „політики“, подаючи чого она есть виразом, як тісно она звязана із усіми проявами життя суспільного.

Таку ціль ставимо новому видавництву.

Денис Лукіянович.

На перший випуск призначаємо реферат Ю. Бачинського тому, що справа національних борб в Австрії стоїть на порядку деннім, а для нас Русинів поділ Галичини є справою першої ваги.

Най отся книжочка буде почином до широкої, всесторонної діскусії, якої вимагає справа поділу Галичини, справа, що мусить видвигнутись яко ідеал для одного закутка нашої вітчизни, для трех мільонів синів Руси живучих під скиптром Австрійским.

А вже тая борба свідомо і карно ведена за той ідеал приготовать нас до тяжшої, а вже перші єї результати: свобідний культурний розвій Руси видвигне ідеал для цілого великого народа: борбу за Україну Irredent-y!

Д. Л.

Товариші! Як би хто не задивляв ся на борбу національну без згляду на те, чи уважає він її як річ пожадану чи ні, шкідливу, чи корисну — то бачучи, як та борба національна, яка ведесь від довшого часу ту, в Австрії, в так незвичайний спосіб затяжила над житем суспільним в Австрії і в так незвичайній мірі спинає розвій політичних свобод, і розвій суспільно-економічних реформ у австрійській державі то бачучи все те, таки мусить найцирїйше бажати, щоб та борба як найскорше закінчила ся. І се можна-б вмінити в заслугу графу Баденьому, що він своєю неполітичною політикою, причинивши ся так сильно до заострення сеї борби, довів її до тої точки напнятя, в котрій вже она мусить остаточно рішити ся.

Правда, та заслуга графа Баденього, не є того рода, щоб мож йому її позавидувати. Граф Баденї не є тим мужем стану, (як і впрочім ніколи ним не був), щоб зміг стати на висотї часу і понявши духа його, зумів розгяти сильною рукою сей — замотаний гордийский узел національних спорів в Австрії, — і звільнивши роснустивши ті нитки національних стремлїнь і бажань народів австрійских, зумів промостити дорогу національному мирови в Австрії даючи іменно кождїй народности спроможність, свобідно і вільно розвиватись і підносити своє культурне нїво, на щораз висший і висший

ступень. Граф Бадені тим мужем стану не є. Він не то, що не розтяв того узла, а противно, еще більше його замотав. Желізна рука, показала ся що найменше нещасливою рукою. Закладаючи на всі сторони сіти — сам остаточно в них попав, і вже йому з них не відістати ся. Тож если і лежить ту в чім яка його заслуга, то лише в тім, що приспішив конечно порішене національних спорів, бо довів їх до фази кризісу. Так: прийшла хвиля, в котрій усі народности Австрії мусять наконєць ясно зазначити своє становище зглядом тої борби і ясно спроцізувати свої національні постуляти.*)

В такім положеню находимо ся і ми тепер. А та нова квестия, що стає перед нами, то квестия, національна. Розходить ся нам отже о близше пояснене становища нашого зглядом борби національної в Австрії взагалі, а борби національної між народностями польскою а рускою спеціально.

Товариші! Борби національні в Австрії, се не є щось неприродного, штучного, не є тажж спеціально австрійским проявом. Є то обяв цілком природний, а відповідає він певній степені культурного розвою, певному степеневі розвою суспільно-економічних відносин даного краю, чи держави. Ся борба національна в Австрії, се дальший тяг того самого суспільно-політичного процесу, який в своїм часі переводив ся і на заході і там діждав ся уже свого порішення — своєї розвязки.

*) Тут сконстатував бесідник, що радикальна партія уже перед 2 роками зазначила ясно своє становище в борбі о національні права руского народа сей уступ пропускаємо.

Борба національна, се духовий відблеск борби економічної, яку викликав в Європі розвій капіталізму, духовий відблеск борби конкуренційної капіталу слабшого з сильнішим. Рівномірно як розвивався капіталізм, а з ним як почала зростати і борба конкуренційна поодиноких капіталів між собою, а властиво, в дальших його розвою, борба конкуренційна поміж поодинокими країнами, рівномірно з тим почали показувати ся на горизонті віку нашого нові народности, а яко рефлекс тої борби економічної одного краю з другим, одної нації з другою — борби національні. Гнет і визиск економічний слабшої нації сильнішою, повів за собою гнет і визиск національний, а рівночасно і гнет політичний, що знова, зі своєї сторони, се власне, визвало борбу відпорну у слабшої сторони, і то борбу відпорну так на поли економічнім, як і на поли національнім. Все те поволи почало кристалізувати ся в певних політичних жаданях, через що борба економічна і національна почала вже в скорі прибирати характер політичний, поки — на певній стадії свого розвою, і не скристалізувалась вона остаточно в жаданю політичнім перворядної ваги, в жаданю власної організації політичної даного краю, взглядно нації, — На тій то стадії, борби політичної находять ся тепер як раз народности австрійські. Процес, який відбувся в своїм часі на заході і там діждався свого порішення в виді власних організацій політичних поодиноких народів — в виді національних держав — процес сей відбуває ся тепер в Австрії і ту домагає ся з желізною конечністю своєї розвязки. І його визвав розвій капіталізму в Австрії і зріст, в наслідок його, національ-

ного почуття, національної свідомости у австрійських народів. І де капіталізм розвинув ся сильніше, дійшов вищої степені, там і та борба національна ведеть з більшою завзятістю, а декуди вже із остротою, доходячою остаточних границь. — Борба національна, се в ґрунті річи — борба економічна слабших національностей, проти супрематії економічної і політичної народностей сильніших.

Борба національна, яка ведеть тепер в Австрії, розвинулась в двох напрямах: з одної сторони виступає ту до борби слабший елемент славянський супроти сильнішого німецького, а з другої, внутр самого уже елемента славянського, слабших народів славянських, супроти — сильніших народів славянських. Се тоті два напрями, що політично виразились в борбі, з одного боку, проти нинішного австрійського *централізму*, а з другого, в борбі за *національними автономіями*.

Товариші! Ті безперестанні борби національні в центральному парламенті австрійським і послідна обструкція парламентарна німецьких послів доказали наглядно, що стан річи такий, як він тепер представляє ся, є довше неможливий. Борба національна придусила вже так ціле політичне жите в Австрії що усі другі важні справи державні мусіли піти на бік. А все те, що так стало ся, є наслідком власне нинішного централістичного устрою політичного Австрії, наслідком нинішного централізму. І се стало так кождому ясне, що нема ні одної майже партії політичної в Австрії, котра би беззглядно, без застережень обставала за задержанем дотеперішних правно-політичних відносин в Австрії, ко-

тра в засаді не годилась би на те, що так як тепер є, що дотеперішня організація політична Австрії дотеперішня форма централістична, є на дальше неможливою — є вже перестарілою. Злишнім вважаю говорити про хиби нинішнього політичного устрою Австрії — говорім, як перевести відповідні зміни.

Товариші! Одиноким средством зміряючим до ціли, а то, до полагодження квестиї національної в Австрії, до усунення нинішньої, до остаточних границь доведеної борби національної в поодиноких краях коронних Австрії, як і в парламенті австрійскім, одинокою притім запорукою свобідного економічного і політичного розвою, розвою політичних свобід і реформ суспільних і економічних в Австрії, є — надане *політичної автономії народностям австрійским*, надане *власної організації політичної поодиноким народностям, з національними соймами на чолі*. Центральному парламентови остатись можуть загально-державні справи, як політика загранична, армія, торгівля і судівництво, — решта же мусить піднасти під компетенцію соймів національних. Федерація *країв*, автономія країв коронних, до ціли не доведе. Суть річи тоді не змінилась би. Борби національні, що відбувають ся тепер в центральному парламенті, загорілиб на ново в соймах краєвих і то само, що нині дїє ся в парламенті, то само, а може з еще більшою завязатістю вело-би ся дальше в краєвих соймах. І знова пішлиб усї другі важні справи на бік, і знова відбилоб ся се так на житю суспільнім і політичним в поодиноких краях, як се відбиваєсь тепер в державі. Автономія *народностей*, се одинока запука національного мира, се і одиноке

успіве для правильного розвою культурного усіх народностей.

Нашим спеціальним жаданем, яко Русинів, є — *поділ Галичини і Буковини і получене обох частий руских в оден автономічний національний округ руский, в одну автономічну національну, руску територію.*

Товариші! Представте собі лише, як би то виглядали ті відносини національні в Галичині, еслиб єї надано єще більшу автономію, як вона тепер уже має. Та, впрочім, на що нам аж туди сягати. З'образіть собі лише то, як *тепер*, при теперішній явтономії представляють ся національні польско-рускі відносини в Галичині. І щож бачите? Чиж не бачите, як на кождім кроці, на кождім місци, чи в селі, чи в місті, чи в господарці повітовій, чи краєвій, чи то на поли шкільництва чи в судівництві, чиж не бачите тої маси повторяючих ся систематично, день-вдень фактів національного пониження Русинів зі сторони шляхоцко-буржуазійних клас єуспільности польскої? Чиж не бачите тої маси фактів національного визиску, погорди і національного гнету? Так, до визиску економічного і гнету політичного, прилучив ся і гнет національний! І Ви то бачите що дня, що дня єсьте того євїдками, і що дня відчуваєте се на своїй шкірі, а сего року, чей аж надто сильно прийшлоє Вам се відчути, коли то ту, у східній, рускій часті Галичини полилась кров, а трупами встелились дороги. Я не буду вже вдавати ся ту в подробиці, а зображу вам лише в кількох словах ті наслідки *культуральні*, яких ми діждалиє ту дякуючи ласкавій супрематії національної польскої ієрархії над нами.

Правда, ми економічно слабі, нехай, що ми і мало просвічені, не маємо високо розвиненої літератури і штуки, брак у нас і розмилювання в науці... Алеж, Товариші, чиж не маємо за те одно: сойму польского з 120 шляхтичами польскими і з 23 міщанськими польскими колтунами?!

Так Товариші! Абсолютна перевага елементу польского в соймі львівскім, при нинішній ординації виборчій і одноцілості політичної східної і західної Галичини, надала тому, цілком характер польский; через те, й усе, що лише є піддане впливови сойму і звязане з його обсягом ділання, прибрало також характер польский. І цілком природно, що через те знова, і усе, що лиш носить на собі імя польске, у всіх заводах і урядах, так в житю публичнім як і товарискім, усе те систематично протегує ся і попирає ся, а усе, що лиш носить на собі імя руске, систематично переслідує ся і гнобить ся. Тож і не дивую ся, если між той економічно слабій, мало просвічений нарід руский вкрадають ся хвилі знеохоченя і апатії. А не дивую ся, що руске письменство мало розвинене, а руска штука низько стоїть.

Чиж дивувати ся сему, коли бачить ся, як той кровавий гріш руского народу, в так разячій перевазі іде на виключно польскі ціли, на підпиране польских інституцій наукових і польских видавництв, а в кінци на підпиране патріотичних польских маніфестаций? Коли бачить ся, яка мікроскопійна, жебрача підмога, з податку зложеного хлопом руским, припадає на такі самі ціли рускі? — щож до патріотичних маніфестаций руских — то про се не ма що і згадувати... І дивуватиж ся ту тепер низькому станови куль-

турному Русинів! Так, Товариші, — відносини руско-польські в Галичині, завдяки нинішній ординації виборчій і одноцільності політичній східної і західної Галичини, склались тепер так, що Русини віддані ту майже на ласку і неласку Поляків. На кождім кроці відбуває ся ту, у східній, рускій часті Галичини визиск праці фізичної і духової Русинів, на кождім кроці праця фізична руских робітників і мужиків і праця духова Русинів, іде в разячій перевазі, як-раз на піднесене культури — польскої. Та супремация національна і політична Поляків в східній Галичині над Русинами, і зріст культурний у Поляків, коштом і потом Русинів, довели до того, що цілий ряд учених перворядної сили і талантів літературних, котрі при відмінних обставинах політично-правних в Галичині, остались би серед Русинів і працею своєю підносили би культурне ніво Русинів, -- при нинішніх обставинах, зденаціоналізували ся, і опинились серед Поляків, — а цілий ряд тих, що силою характеру свого, остались таки при Русинах — марно пропадають! І чиж дивувати ся тепер, если на вид всего того, цілий ряд відданих на ласку і неласку елементови польському Русинів-інтелігентних пролетарів, цілий ряд їх підтятий в тяжкій борбі о жите, остаточно попадає в зневіру, а по часті і денационалізує ся? І чиж дивувати ся на конєць, если і ті капітали рускі, які витворюють ся по містах, не маючи підмоги у своїх, прибитих недолею, — а зависимі в многім від польскої ієрархії, загрожені в егзистенції своїй, пропадають в польскім морю? Так, Товариші! Усього нам забракло!... Але одно маємо зате — польський сойм галицький, з польськими шляхтичами і поль-

скими колтунами, сойм, в котрім, при нинішній ординації виборчій і одноцільності політичній обох частей Галичини, *в усіх сферах економічних і культуральних відносячих ся до Русинів, рішають не Русини, а Поляки!*

І от, де лежить одна з тих причин, задля котрих жадаємо національної автономії для руского народу, а найсильніше протестуємо проти наданю для Галичини еще більшої автономії, як до тепер. Кожде ограничене компетенції парламенту центрального на річ краєвого сойму галицького, се лише віддане Русинів під еще більшу власть самоволї Поляків! Товариші! Чиж маю Вам пригадувати, для приміру, історію заложеня гімназії рускої в Перемишлі? Чи не тямите ще того, з яким цинізмом відкинув сойм галицький слушне домагане Русинів, адже пригадаєте собі, що аж правительство центральне змушене бачилось, само вже, в дорозі адміністративній, вдоволити оправданому жаданю Русинів? Наводжу се для приміру, бож то шляхоцко-міщанське „*koło polskie*“ як-раз зажадало в першій мірі розширення автономії Галичини *в сферах шкільних*. І ті люди, хотять одушевити нас до автономії Галичини, — і ті люди, мають чоло зводити такий крик за гімназією цешинською!

Але й ще одна важна причина, заставляє нас ставити жадане наше так, а не інакше. Се се економічний визиск не уже нації рускої польскою, але взагалі, визиск економічний східної Галичини — західною.

Тов. Михайло Новаковський подасть Вам¹⁾ докладнійші, цифрові дані, що до сеї квестиї

¹⁾ Увага на 16 стор.

Я ту лише се зазначую. І еслиб я мав ту додати ще від себе яку увагу, то лише одну. А то, що хоч визиск економічний східної Галичини західною не представляє ся вже так надто ярко і не впадає ще так надто в очи, то се лише так — тепер, на разі. Зі зростом національного почуття у Русинів, протеговане західної Галичини більшістю польскою в соймі галицкім, буде іти систематичнійше і безгляднійше. А з хвилию, коли Полякам ясно стане, що зріст почуття національного серед Русинів чим раз більше підриває їм ґрунт під ногами у східній Галичині, то з хвилию тою, політика економічна Поляків в соймі прийме вже цілком виразний характер національно-польський і звернена буде виключно в користь західної Галичини. А еслиж і буде узглядняти коли і інтереси східної Галичини, то лише тоді і о стілько, о скілько оно причиняться буде до піддержання інтересів виключно національно польських, і до піддержання дотеперішного верховодячого становища елементу польского в східній Галичині. — Тож і се маючи на увазі, ми мусимо тому рішучо спротивитись і підприємяти такі міри, котріб сему перешкодили. А мірою тою, се знова не що іншого, як адміністративно-політичний поділ Галичини на східну-руську і західну-польську. Товариші! Іншої ради на се не ма. Ми не можемо бути на стілько наївними, щоб вірити в *добровільну* якусь уступчивість Поляків супроти Русинів. Се значилоб для них — зречись тих усіх прав, які вони загарбали в свої на верховодячій становищі в східній Галичині. руки, а котрі дають їм спроможність держатись. Ми не можемо сподівати ся щоб они добровільно виреклись тих мнених їх прав. Тож ту не

ма іншої ради з нашої сторони, як лиш поставити вже раз ясно квестию польско-руських відносин в Галичині, і радикально взятись за порішене єї.

Таке поставлене квестиї польско-руських відносин в Галичині, через поділ Галичини на части руску і польску, має для нас, еще і другі важні користи. Власна організація політична Русинів, що забезпечувалаб Русинам їх права національні і свобідний розвій культуральний рускої нації; політична автономія Русинів, се ідеал, що мусить викликати серед них одушевлене, а тим самим сильно скріпити і енергію їх і завзятість в борбі о національні і політичні права, а то в *теперішних ще правно-політичних відносинах в Галичині*. А скріплене, збільшене енергії боевої у Русинів — тепер, сего нам як найщирійше треба бажати!

Так, Товариші! Скріплене енергії боевої, скріплене національного почуття серед руского народу, скріплене національної свідомости серед широких мас руского люду, се також оден з головних наших обовязків. І ми повинні ужити усіх сил, щоб свідомість та ширшала, скріплялась і стала могутчою підоймою в культурнім розвою Русинів. Тож і нехай той живий, сильний рух серед руского мужицтва який тепер пробудив ся, переняв попри клясовий ще й національний характер, а через те, нехай і скріпить ся на енергії і завзятости, в борбі о його економічні і політичні права!

Алеж — нехай той рух національно-політичний і не огранічає ся лише на той шматок землі, який ми ту, в Австрії замешкуємо. Нехай продресь він далеко поза Збруч і нехай огорне

ую масу руско-українського народу, і на всіх окраїнах руского народу, нехай прогомонить голос національно-політичного відродження і нехай усі маси українського народу покличе до важної борби о політичну незалежність України. Се, Товариші, нехай нам ніколи з перед очей не уступає. Не забуваймо, що той самий національно-політичний процес, який відбуває ся тепер перед нашими очима в Австрії, той самий процес розпочнесь в недалекій вже будучности і в Росії. І Росію жде те, чого вже нині діждалась Австрія. Не за семи горами, не за семи ріками розтягнулась та земля поневолених народів. І в ній уже почав ся той суспільно-економічний переворот, який вже довершуєсь в Європі, а який переводить ся уже в Австрії...

Тож нехай не устає наша робота, нехай не остигає жар, нехай той рух, який почав ся вже у нас, продресь в усі закутки української землі, — щоб тоді, як там прийде та хвиля, що прорвуть ся кайдами політичної неволі і оживуть заковані народи, щоб тоді увесь український народ станув готов до бою!

Увага до стор. 13.

По референті забрав голос тов. Михайло Новаковський і подав кілька дат статистичних, котрі вказували те, що рішаючи в краєвій господарчій сфері справді протегують західну Галичину з шкодою східної. Поминувши обставину що, уваг т. Нов. не міг я записати, завважу, що подані ним дати ані не були вичерпаючи, ані характеристичні — сей бік нашої квестиї потребує спеціальної студії. Маємо подати її нашій громаді в слідуєчих випусках „Унів. Бібл.“ — Д. Л.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Львівська бібліотека
АН УРСР

№ 11 66741

816

609